

ІСТОРІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ХОРОВОГО СПІВУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ

засадами й загальним строем канонічних християнських традицій: сакральні істини священних текстів співзвучні всім епохам, але “прочитання” їх має свої особливості, які кореговані духовно-етичним пафосом того чи іншого періоду. На межі ХХ – ХХІ століття звернення українських композиторів до текстів Псалмів є свідченням духовного очищення і потребою в збереженні універсальних християнських цінностей.

1. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет / Марія Загайкевич. – Київ-Тернопіль: Астон, 2003. – 144 с.

2. Корчова О. Музика, написана серцем // Музика, 2008. – № 2. – С. 10 – 12.

3. Костюк Н. “Хорові антифони” // Музика. – 2002. – № 5. – С. 6 – 7.

4. Ластовецька Л. Методичні рекомендації з вивчення музичних творів великої форми (на прикладі кантати М. Ластовецького “Псалми Давида”) / Любомира Ластовецька. – Дрогобич: Вимір, 2006. – 36 с.

5. Мельник Г. Богдана Фільц і Київський муніципальний камерний хор “Хреціатик” (до питання хорової творчості композиторки) / Ганна Мельник // Молодь і ринок. – 2008. – № 2 (37). – С. 70 – 75.

6. Пархоменко Л. “Відлуння віків” // Музика. – 2000. – № 1 – 3. – С. 2 – 3.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

УДК 784.1:371(477)

Людмила Слесарева, асистент кафедри хорового співу факультету культури і мистецтв
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ІСТОРІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ХОРОВОГО СПІВУ В НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано становлення та впровадження хорового співу в навчальний процес початкових шкіл України кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: хоровий спів, початкова освіта, вчитель музики.

Лит. 4.

Постановка проблеми. В сучасних умовах суспільного життя надзвичайно важливими постають проблеми дослідження впливу музичного мистецтва на виховання підростаючого покоління. Саме ця проблема пробуджує інтерес до вивчення здобутків навчально-виховного процесу попередніх поколінь, а також до стимулювання духовного зростання дітей та молоді в сучасній школі.

Актуальність теми зумовлена потребою комплексного дослідження становлення і розвитку хорового співу та його значення для навчально-виховного процесу в початкових школах України кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Мета статті – висвітлити досвід організації хорових колективів молодших школярів, дослідити шляхи впровадження хорового співу в навчально-виховний процес початкових шкіл України кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Головною метою виховного процесу загальноосвітніх шкіл є не лише інтелектуальний і фізичний, а й, що не менш важливо, емоційний, естетичний і духовний розвиток особистості школяра. За умови відповідного ознайомлення з музичними зразками цей вид мистецтва може стати ефективним фактором виховання цих людських якостей.

Цілеспрямоване музично-естетичне виховання школярів здійснюється у різних формах колективної музичної творчості, серед яких особливо ефективним є хоровий спів. Участь школярів у хоровому виконанні як на уроках музики, так в позаурочний час передусім спрямовані на розвиток естетичних потреб та національної самосвідомості, утвердження гуманізму не тільки у колективних взаєминах, а й життєвих ситуаціях.

Досліджуючи проблему розвитку дитячого хорового виконавства, важливо відзначити той факт, що становлення національної дитячої хорової школи відбувалося у взаємозв'язку із загальноєвропейськими тенденціями розвитку дитячого хорового руху. Українське дитяче хорове виконавство використовувало досвід європейської практики, спиралося на передові досягнення в галузі організації музичної освіти, які випливали з суспільно-політичних умов життя. Головне пам'ятати, що музичне виховання і навчання – це невід'ємні складові загального виховного процесу, який є спрямований на формування та розвиток людської особистості.

Хоровий спів другої половини ХІХ ст. розглядався як важливий осередок духовного, релігійного виховання особистості. У тогочасній системі освіти хоровий спів набув офіційного

ІСТОРІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ХОРОВОГО СПІВУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ

статусу як предмет початкової школи лише у 1864 році у “Положенні про початкові народні училища” [3, 97]. До цього часу викладання співу було лише ініціативою вчителів, котрі намагалися компенсувати недоліки навчально-виховного процесу і вважали, що хоровий спів покликаний збагачувати духовний світ дитини і є потужним засобом не тільки морально-релігійного, а й естетичного виховання учнів. Проте після підписання вищезгаданого “Положення” організація хору, хоч і була бажаною, здійснювалася лише за умови наявності фахівця (регента).

“Положення” 1864 р. підпорядковувало систему початкової освіти до принципу міністерства народної освіти, яке у 1824 р. поставило своєю метою “утворити з молодих людей вірних синів Церкви і вірних підданих, людей відданих Богу і царю...” [1, 997]. У 1874р. уряд здійснив своєрідну реформу, яка суттєво не відрізнялася від змісту, викладеного у “Положенні” 1864 р., проте влада поставила перед школою завдання виховувати підростаюче покоління в дусі вірності самодержавству, збереження існуючого ладу. Нове положення передбачало збільшення державного контролю за діяльністю початкових шкіл, регламентацію змісту навчально-виховного процесу. Наказом №1068 (1889 р.) Міністерство освіти Російської імперії зобов’язувалося: “вести викладання співів і музики в усі навчальні заклади...” [2].

Педагогічна наука початку ХХ ст. тісно пов’язана з іменами М. Рубінштейна, М. Леонівича, В. Острогорського. Саме вони наполягали на посиленні загальноосвітності школи, метою якої повинен стати всебічний розвиток особистості. В цьому процесі вчитель мав свободу вибору і не навчав дітей, а допомагав їм в процесі освоєння матеріалу. На думку громадських діячів, спів мав займати провідне місце в переліку загальнообов’язкових дисциплін навчального плану початкової школи України. Розширення навчальних програм стало можливим після прийняття Закону від 3 травня 1908 р., згідно якого впроваджувався чотирирічний термін навчання дітей у початкових школах. В новостворених програмах спів займав рівнозначну позицію з Законом Божим, рідною мовою, арифметикою, історією і багатьма іншими навчальними дисциплінами, котрі на думку уряду мали значний вплив на духовне і фізичне виховання підростаючого покоління.

З цього часу церковний спів став найважливішим засобом виховання і, що найприємніше, обов’язковою самостійною шкільною дисципліною.

Зайнявши належне місце у житті суспільства спів почав збагачуватись цінними творами російських, а головне, українських композиторів. Першими професійними композиторами, які створили неперевершені шедеври духовної право ставної музики й прославили українську хорову культуру були Д. Бортнянський, А. Ведель, М. Березовський.

Позитивний вплив на розвиток духовного співу справляла національна композиторська школа, сформована наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., очолювана фундатором української музики М. Лисенком.

Поруч із зростанням практичного значення хорового співу почала збагачуватись і наукова дослідницька сфера церковного співу. Громадськість все частіше порушувала проблеми виховного значення православної духовної музики та її історико-культурних витоків. Наукові праці І. Вознесенського, В. Металлова, О. Карасьова викликали величезний інтерес у тогочасної інтелігенції.

Велике культурно-освітнє значення у процесі розвитку виховання молодого покоління засобами духовної музики відіграли п’ять з’їздів регентів, які відбулися з 1908 по 1914 рр. Тут було наголошено на тому, що спів православної духовної музики є одним з найефективніших шляхів виходу з моральної кризи, а також справжньою школою естетичного, морального і громадянського виховання всіх соціальних верств населення [4].

Значення впливу духовних пісень співів на виховання особистості досліджували відомі вчені М. Рубінштейн, Б. Лихачов, Т. Щуровський, а також педагоги до- і післяреволюційного періоду О.І. Кошиць, В.М. Шацька, Б.Л. Яворський і б.і.

Як бачимо, кожен етап на шляху до впровадження хорового співу в навчальний процес молодшої школи носив зазвичай прогресивний характер. Сприяла цьому підтримка уряду, свідченням чого є офіційне включення хорового співу до переліку обов’язкових дисциплін навчального плану молодших шкіл, зацікавлення науковців, музикантів, педагогів.

Значимо, що на сучасному етапі традиційна робота з хоровими колективами, зокрема й дитячими, в основному зводиться до удосконалення співацької майстерності учасників, опрацювання хорових творів, до участі в концертах тощо. На наш погляд, бракує теоретично обґрунтованої методики, яка б давала змогу організувати роботу з дитячими хоровими колективами на гуманістичній основі.

Проводячи паралелі з країнами Європи, варто відмітити той факт, що навчання музиці, а точніше

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХОРОВОГО ТОВАРИСТВА “ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ БОЯН” У 20-Х – 30-Х РОКАХ ХХ СТ.

колективне музикування, до якого відносимо хоровий спів, займає чи не найважливіше місце в процесі формування особистості школяра. На початку ХХ ст., народним артистом Болгарії Б. Бочевим було створено самодіяльну дитячо-юнацьку хорову школу – сучасну форму хорової самодіяльності. На основі власних спостережень її засновник перерахував головні умови, необхідні для створення ефективної роботи хорової школи такого типу. Окрім необхідної кількості учасників колективу і їх детальному підборі, Б. Бочев акцентував свою увагу на необхідність підбору методично і музично підготовленого керівництва колективу, на контроль за індивідуальним розвитком хористів, а також на регулярних заняттях.

До проблеми організації шкільних хорових колективів кінця ХІХ – поч. ХХ ст. зверталась велика кількість науковців. Особливу увагу заслуговують праці Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької і багатьох інших науковців у галузі музичної педагогіки і виховання. Аналізуючи їх наукові дослідження можемо зробити висновок про необхідність узагальнення та систематизації досвіду організації хорових співів у системі освіти. В сучасній педагогічній науці недостатньо висвітлено динаміку становлення хорового співу як навчального

предмета початкових шкіл України кінця ХІХ – початку ХХ ст.

На основі вищесказаного можемо зробити **висновок**, що розвиток теорії та практики навчання учнів початкової школи України хоровому співу має прогресивний характер. Сприяла цьому не лише державна політика в галузі освіти, а й популяризація досвіду передових музикантів, педагогів і вчителів.

1. Вессель Н. О народном училище. (Крозьясненію вопроса о центральных сельских училищах министерства народного просвещения). // Журнал Министерства народного просвещения. – 1868. – Ч. СXXXIX. – С. 908 – 1019.

2. Драч О.О. Развитие начальной школы в Украине (1861 – 1917 гг.): дис. на зодобуття наук. ступення канд. іст. наук: 07. 00. 01 “Історія України” / Драч Оксана Олександрівна; Харківський держ. Педагогічний ун-т імені Г.С. Сковороди. – Х., 2001. – 280 арк. – Бібліогр.: арк. 226 – 271.

3. Колягин Ю.М., О.А. Саввина, О.В. Тарасова Организация народного образования России вторая половина XIX в. // Начальная школа. – № 1. – 2006. – С. 95 – 100.

4. Маріо М.Д. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець ХІХ – початок ХХ століття): автореф. Дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Маріо Маргарита Дмитрівна. – Х., 2000. – 19 с.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

УДК 78.077

Марія Іздепська-Новіцька, асистент кафедри музикознавства,
методики музичного виховання та вокально-хорових дисциплін
Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХОРОВОГО ТОВАРИСТВА “ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ БОЯН” У 20-Х – 30-Х РОКАХ ХХ СТ.

У статті досліджується музично-просвітницька діяльність хорового товариства “Тернопільський Боян”, яка проходила у складних суспільно-політичних умовах, однак справила значний вплив на підйом національної самосвідомості краян Тернопілля.

Ключові слова: Тернопіль, музично-просвітницька діяльність, хорове товариство, композитор, диригент, хор, концерт, товариства.

Літ. 25.

Постановка проблеми. В останні десятиліття українське музикознавство приділяє значну увагу вивченню і висвітленню досягнень національної культурно-мистецької спадщини, проте деякі аспекти розвитку українського регіонального музикознавства висвітлені ще недостатньо, значною мірою це стосується музичної культури Західного Поділля.

Так, зокрема, маловивченою сторінкою

розвитку музичних процесів є діяльність хорового товариства “Тернопільський Боян”, яке у першій третині ХХ століття відіграло значну роль в мистецькому житті краю, української музики в цілому і його складової частини хорового виконавства зокрема. До цієї проблеми аспектно зверталися дослідники-музикознавці М. Загайкевич, М. Черепанин, Л. Ханік, П. Медведик та інші.

Мета статті – висвітлити недостатньо